Памятай, беларус, што і ты чалавек, які можа сабой гаспадарыць!
Л. Шпакоўскі-Случанін

Рагнеда

№ 2 (4)
ЛЮТЫ
1994 года

Кошт — на дамоўленасці

ЗГОДЫ НЕ БУДЗЕ!

Пятнаццатага лютага, на якое загадзя быў абвешчаны ўсебеларускі палітычны страйк, насельніцтва рэспублікі чакала з супярэчлівымі пачуццямі. Тыя, хто ўсвядоміў, што ад цяперашняга ўрада і парламента чакаць нічога добрага не даводзіцца, — з надзеяй: вось падымецца абураны народ і скажа сваё рашучае «не» збанкрутаваным палітыкам і палітыканам. Наменклатура была яўна перапалохана. Бо пры змене ўлады ёй пагражала перспектыва канфіскацыі ўсяго «прыхватызаванага».

Усё вырашыла, аднак, трэцяя сіла. Тыя, хто чакае актыўных дзеянняў ад іншых або супакойвае сябе, што ягоная сям'я яшчэ не пухне з голаду. Яны ж супакоілі і ўладу маючых: крэдыт народнага цярпення дазваляе ім чыніць ранейшы «беспредел» і надалей.

У выніку на цэнтральную плошчу Салігорска выйшлі ўсяго сотні тры чалавек. Пагутарылі. Пра тое, што так далей жыць нельга. Што рублёвая зона — яшчэ глыбейшая багна за сённяшнюю. Прынялі рэзалюцыю з патрабаваннямі аб адстаўцы ўрада і датэрміновых выбарах парламента. Усё, як кажуць, у адным ключы. Характэрна, што ветэраны ды пенсіянеры, якія раней былі галоўным апірышчам уладаў супраць дэмакратычных павеваў, пакрысе пачалі мяняць свае погляды. Праўда, былі і іншыя выступоўцы — ад «народнага руху» і камуністаў (што практычна адно і тое ж). Але іх аўдыторыя слухаць не захацела, прагнала свістам. Скажаце, нецывілізавана, недэмакратычна. Напэўна. Толькі ўсіх жа нас выхавала сістэма, якая сваіх апанентаў адпраўляла або на той свет, або ў Сібір. Таму дзякуй Богу, што яе абаронцаў пакуль усяго асвістваюць. Ды тыя і самі павінны арыентавацца на настрой людзей, перад якімі выступаюць.

Такім чынам, усебеларускі страйк нашага шахцёрскага горада амаль не закрануў. Але дзень 15 лютага не прынёс і ўпэўненасці, што надалей на плошчу не выйдзе ў шмат разоў больш людзей. Калі ўбачаць, што «бацька» Кебіч прытрымаў цэны на хлеб і цукар штучна перад страйкам, а пасля яго яны скокнуць угару з яшчэ большым імпэтам. Не будзе згоды паміж тымі, хто, карыстаючыся службовым становішчам, нажывае мільярды, і тымі, хто звычайны батон ужо лічыць недаступнай раскошай.

В. ШЧАСНЫ.

Для каго законы пішуцца?

Ужо тры з паловай гады на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь дзейнічае Закон аб мовах, але, на жаль, выкананне многіх яго артыкулаў парушаецца. Назіраецца такая з'ява і ў Салігорску. Яшчэ не ўсвядомілі кіраўнікі шматлікіх прадпрыемстваў, устаноў і арганізацый важнасць гэтага Закона, неабходнасць яго выканання. Толькі так можна вытлумачыць тое, што многія з іх ігнаруюць артыкул 33 «Мова найменняў дзяржаўных, партыйных органаў, прадпрыемстваў, устаноў і грамадскіх арганізацый, які вызначае, што «афіцыйныя найменні... даюцца на беларускай мове». Ён уступіў у сілу з моманту прыняцця Закона, аднак да гэтага часу яго парушаюць. Гэта тычыцца назваў рудаўпраўленняў вытворчага аб'яднання «Беларуськалій», шэрагу прадпрыемстваў, размешчаных на тэрыторыі першага рудаўпраўлення, медыцынскага тэрытарыяльнага аб'яднання, камерцыйных структур горада («Арыён», «Сталкер», «Стэкс», «Трыумф», «Студыя гуказапісу»), крам («Электратавары», «Сувеніры», «Юбілейная» і інш.).

Мовай тапонімаў у адпаведнасці з артыкулам 34 з'яўляецца беларуская мова. У адносінах да назваў вуліц горада гэты артыкул працуе, а назвы мікрараёнаў выкананы з грубымі парушэннямі. Гаворка пра гэта неаднойчы вялася на паседжаннях мясцовай рады ТБМ, выносілася пытанне і на паседжанне Салігорскага гарвыканкама, але далей слоў справа не пайшла.

Так, Закон аб мовах выконваецца не ў поўнай меры. Такая сітуацыя, на нашу думку, склалася таму, што выканаўчы камітэт Салігорскага гарадскога Савета, на які ўскладзена выкананне Закона, надае гэтай справе мала ўвагі. Мусіць, таму перад вокнамі Дома Саветаў амаль цэлы месяц падміргвала салігарчанам светлавое табло «С Новым годом!», зробленае на рускай мове.

На выкананне артыкулаў 11, 27, 28, 29, 31, 32, 35 было адведзена тры гады. Ды, нягледзячы на тое, што, як вызначана артыкулам 29, мовай афіцыйных сродкаў масавай інфармацыі з'яўляецца беларуская мова, друкаваныя органы гарадскога і раённага Саветаў народных дэпутатаў «Салігорскі веснік» і «Шахцёр» выходзяць на дзвюх мовах. Мала месца адводзіцца роднай мове на старонках шматтыражнай газеты вытворчага аб'яднання «Беларуськалій», іншымі газетамі яна зусім ігнаруецца. Мясцовае радыёвяшчанне, тэлестудыя «СалТЭК» таксама аддаюць перавагу мове суседняй дзяржавы.

Усюды парушаецца і артыкул 31, у якім сказана, што «тэксты афіцыйных аб'яў, паведамленняў, плакатаў, афіш, рэклам і да т.п. выконваюцца на беларускай мове». Гэтыя папрокі можна скіраваць на адрас кіраўнікоў Дома культуры будаўнікоў, Палаца культуры калійшчыкаў, камерцыйна-турыстычнай фірмы «Вераніка», некаторых аддзелаў гарвыканкама, шэрагу іншых прадпрыемстваў, арганізацый і ўстаноў горада, а таксама прафсаюзных арганізацый.

Цяжка ідуць справы ў гэтым накірунку ў жыллёва-камунальнай гаспадарцы «Комплекс». Найменні некаторых домакіраўніцтваў горада, а таксама надпісы ў пад'ездах дамоў выкананы не на дзяржаўнай мове. Сорамна і крыўдна за такія адносіны да выканання Закона аб мовах. Цяжка знайсці апраўданне паводзінам кіраўнікоў у дачыненні да такой важнай справы.

Вельмі марудна выконваюцца артыкулы 7 («Мова актаў органаў дзяржаўнай улады»), 8 («Мова справаводства і дакументацыі»), 12 («Мова з'ездаў, канферэнцый і іншых форумаў»). Самае жахлівае тое, што дзяржаўны Закон парушаецца тымі, хто павінен кантраляваць яго выкананне. Такі папрок хочацца выказаць на адрас Салігорскай міжрайпракуратуры, якая не ажыццяўляе належны кантроль за выкананнем памянёнага вышэй Закона.

Для выпраўлення сітуацыі, што склалася вакол выканання Закона аб мовах, прапануем наступнае:

— Салігорскаму гарвыканкаму тэрмінова прааналізаваць ход выканання Закона аб мовах на пашыраным паседжанні з удзелам прадстаўнікоў Салігорскай рады ТБМ імя Ф. Скарыны і зрабіць пэўныя захады па ліквідацыі названых вышэй парушэнняў.

— Салігорскай міжрайпракуратуры ўзяць пад кантроль выкананне Закона аб мовах у горадзе і раёне.

У. МАСАКОЎСКІ,
Г. ТАРАСЕВІЧ,
М. ЖДАНОВІЧ,
Ю. ДУБОВІК,
У. ДЗІКУН,
І. ПЕКАР,
А. ЛОБАН,
С. МУДРАЧЭНКА.

НА ТЭМЫ ДНЯ

Прыпеўкі

Вячка-князь любіў Радзіму,
За яе ў баі загінуў.
Князь жа Кебіч Вячаслаў
За рубель народ прадаў.

* * *

Незалежнасць ім не трэба,
Мову выкінуць за плот,
Бо вялікая патрэба
Палізаць імперскі бот.

* * *

На народным сядзяць карку,
Кожны дзень разводзяць сварку,
Каб з пасадаў скінуць «злыдняў»,
Парай пыхкалі... аж тыдзень.

* * *

У сэрцах нашых дэпутатаў
Месца ёсць другому брату:
Лёс літоўскіх камуністаў
Даражэй за асабісты.

* * *

Пні струхлелыя сядзяць
Дый ва ўсе бакі глядзяць:
«Нельга нам без прывілеяў —
Ці ж дарма сядзім-пацеем?»

* * *

Ім і дачы, і машыны,
Забяспечаная старасць,
Нам — калючкі ад шыпшыны,
Шок ад цэнаў на тавары.

* * *

Лукашэнка вус наставіць —
Ведай: некага знясланіць.
Дасць у грыву, дасць у хвост,
Пературэ ўсіх на кампост.

Марыя МАЦЮКЕВІЧ.

✦ **ПАДАННІ ДАЎНІНЫ СІВОЙ**

Сёння ў нашай рубрыцы дзве легенды, запісаныя выдатным беларускім пісьменнікам Уладзімірам Караткевічам. Яны нарадзіліся ў XIX стагоддзі і маюць своеасаблівы падтэкст. Паразважайце, калі ласка, над імі і прыйдзіце да пэўнай высновы.

Пра Бога і беларусаў

Бог дзяліў між народамі землі. Адным тое, другім — тое. Прыйшлі беларусы... Вельмі ж пану Богу спадабаліся. Ён і пачаў нас надзяляць: «Рэкі вам даю поўныя, пушчы — нямераныя, азёры — нялічаныя. Спёкі ў вас ніколі не будзе, але і холаду — пагатоў. Зажэрціся на багатай зямлі не дам, каб былі ўвішныя, кемлівыя, але і голаду ў вас ніколі не будзе. Наадварот, у голад шмат багацейшыя людзі будуць да вас прыходзіць. Не ўродзіць бульба, то ўродзіць жыта ці яшчэ нешта. А яшчэ звяры і дзічына ў пушчах чародамі, рыбы ў рэках — касякамі, пчолы ў борцях — мільёнамі. А травы — як чай. Не будзе голаду. Жанчыны ў вас будуць прыгожыя, дзеці — дужыя, сады — багатыя, грыбоў ды ягад — заваліся. Людзі вы будзеце таленавітыя, на музыку, песні, вершы — здатныя. На дойлідства — таксама. І будзеце вы жыць ды жыць, ну як...» Тут яго Мікола ў бок штурхае: «Пане Божа, ды вы падумайце. Гэта ж вы ім рай аддаеце! Гэта ж вы... бо-жа мой! Ды яны пры іхняй языкатасці туды з сапраўднага раю ўсіх перавабяць! Яны ж языком менцяць — дай Бог нам з вамі».

Бог падумаў, крактануў, але назад адбіраць не будзеш. Сапраўды, ёсць ужо яна, зямля. Лані бягуць — варушыцца. Рыба чаўны з вады выціскае. Дрэвы — да сонца. «Добра, — кажа, — зямля будзе — рай. А каб не занадта вы перад маім раем ганарыліся — дам я вам найгоршае ва ўсім свеце начальства. Яно вам таго раю трохі збавіць дый пыхі трохі-трохі вам саб'е. Гэта вам для раўнавагі».

Легенда пра Князь-возера

...Возера было велізнае, як мора, а пасля пачало сохнуць, змяншацца і ўрэшце зрабілася зусім маленечкім. Людзям жыць стала лепей, а рыбам горш. І вось астравок пасярэдзіне гэтага маленькага люстэрка вады аблюбаваў князь Алелькавіч - Слуцкі з пакалення Альгерда. Пабудаваў замак і стаў княжыць і распеперазаўся так, нібы над акругаю панаваў не чалавек, а д'ябал. А людзі цярпелі, мучыліся, елі кару. І прыходзіў Падарожнік, які ведаў усё і прайшоў паўсюль, і чытаў усе кнігі, нават Галубіную, што ўпала з неба. Убачыў, што не толькі яго ніхто не можа накарміць, а нават дзеці кладуцца спаць галодныя. І сказаў, што калі зладзействам князя не будзе мяжы, калі яны «пройдуць прадзел», а людзі ўсё ж

(Працяг на 2-й стар.).

✦ СЛЫННЫЯ ЛЮДЗІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

МЕНСКІ КНЯЗЬ ГЛЕБ

Пасля смерці Усяслава ў Полацку на княжацкі стол сеў яго старэйшы сын Барыс - Рагволд. Але не ён, вялікі князь полацкі, вёў рэй палітычнага жыцця Полаччыны ў першай чвэрці XII стагоддзя, а менскі князь Глеб. Дзейсны і ваяўнічы Глеб мог прысвяціць сябе барацьбе за полацкі пасад і, трэба думаць, дамогся б свайго. Мог, аднак, сваю дзейнасць менскі князь падначаліць інтарэсам Полацкага княства, з усіх Усяслававых сыноў ён паслядоўна працягваў справу бацькі. Мэты, якія Глеб ставіў перад сабою, аказаліся не па сілах, і жыццё яго закончылася не ў славе, не ў велічы здзейсненага, а на чужыне ў няволі і, азіраючыся на пражытае жыццё, горка было яму ўсведамляць, што так і не спраўдзіліся яго надзеі.

Амаль немагчыма без полацкага летапісу дэталёва, крок за крокам, прасачыць жыццёвы шлях Глеба знікае ў невядомыя звесткі, што дайшлі да нас пра менскага князя. А там, дзе з-за адсутнасці звестак постаць Глеба знікае ў невядомасці, застаецца спасылацца на здагадкі, версіі.

І вось першая здагадка. Хто ведае, можа гэта ён, Глеб, разам з другім сваім братам Усяславам, быў кінуты Ізяславам у кіеўскі поруб і амаль год мучыўся там? І што верагодна, дык тое, што маладосць Глеба не прайшла ў распешчанасці і забавах. Удзел у баявых паходах бацькі, гады вымушанага блукання па чужыне ўдалечыні ад Радзімы, вайна з Кіевам — выпалі на яго маладосць. Але пры Усяслававым жыцці Глеб, як і іншыя яго браты, не мог праявіць сябе як самастойны палітычны дзеяч. Усяслаў да самай смерці трымаў уладу ў Полацкім княстве ў сваіх руках. Можа, гэта і ўсцерагло яго сыноў ад памылак, якія звычайна робяцца ў маладосці, і перажылі яны з гадамі і сверб славалюбства, і зайздрасць адзін аднаму і, пасталеўшы, набраўшыся мудрасці, разумелі, што яны будучыя гаспадары сваёй Радзімы, а яе інтарэсы куды вышэйшыя за асабістыя амбіцыі і крыўды і сіла іх у адзінстве і згодзе. І, відаць, састарэлы Усяслаў не раз прасіў і заклінаў сыноў не падымаць меч адзін на аднаго, памятаць, што іх нязгодай скарыстаюцца ворагі Полацкай зямлі. Вялікі быў аўтарытэт Усяслава, і не асмеліліся яго сыны парушыць запавет бацькі быць разам, быць заадно. Гісторыя, зазірнуўшы ў аналы і хронікі, можа прывесці не адзін прыклад, калі пасля смерці таго ці іншага правіцеля яго сыны мячамі пачынаюць дзяліць спадчыну. Адно з красамоўных таму пацвярджэнняў — смерць Уладзіміра. І пачалася адразу ж вайна паміж яго сынамі, пралілася братняя кроў...

Магло такое здарыцца і пасля Усяслававай смерці. Мовіў бы хто з яго нашчадкаў: «Гэта маё», а другі мовіў: «Не, гэта маё», і выцягнулі б з ножнаў мячы, каб вырашыць, хто з іх правы. Пэўна, ох, як чакалі ў Кіеве, што пачнуць Усяславічы ўздымаць меч адзін супраць аднаго. І ўсё ж не абышлося без мяча. У Менску сядзеў Давыд, ён праводзіў сепаратную палітыку на саюз з Кіевам. Болей таго, у 1103 годзе Давыд хадзіў разам з паўднёварускімі князямі ў паход на полаўцаў. Гэтыя актыўныя стасункі менскага князя з варожым Полацку Кіевам выклікалі зразумелую трывогу ў Барыса. Не трэба было мець сем пядзяў у лбе, каб здагадацца, што Кіеў сее зерне варожасці паміж Усяславічамі і спадзяецца прыбраць да рук Менск. І ў 1104 годзе Барыс ідзе з войскам на Менск і выганяе адтуль Давыда. На яго месца і сеў Глеб. Дзейсны, аддавы Полаччыне, рашучы Глеб, на думку Барыса, якраз і падыходзіў на ролю князя ў Менску — важнейшым эканамічным і вайсковым цэнтры Полацкай зямлі на яе паўднёвых межах. Выгнаны Давыд знайшоў прытулак у Ноўгарадзе Северскім, дзе правіў князь Алег Святаславіч. У Кіеве з'явілася цудоўная магчымасць нібыта на падставе дапамогі Давыду напасці на Полацкае княства. Каб не прыдаваць паходу характар адкрытай вайны, ні вялікі князь Святаполк, ні неўгамонны Уладзімір Манамах не прымалі ў ім удзел, але войскі свае Давыду далі. Падтрымаў князя-ізгоя і Алег Святаславіч. Так што за прыватнай справай — прадастаўленне войск Давыду — хавалася добра арганізаваная вайсковая акцыя супраць Полаччыны, у якой удзельнічалі, як звычайна, усе вайсковыя сілы Паўднёвай Русі. Гэта вялікае войска падышло да Менска і ўзяло горад у аблогу. На памяці менчукоў былі свежымі ўспаміны пра расправы паўднёварускіх князёў з іх родным горадам, калі ад яго заставаліся адны галавешкі, а жыхароў вывозілі ў няволю. І гэты жах мог паўтарыцца. І вось ён, плён мірнага жыцця апошніх гадоў Усяслававага праўлення. Менск адрадзіўся з попелу. Вакол горада выраслі высокія крапасныя сцены. І паспрабуй цяпер узяць Менск. А Глеб падняў менчукоў на абарону роднага горада.

Так нічога не дабіліся пад Менскам паўднёварускія войскі, «и не успеша ничто же, и возвратишася спять», — падвёў несуцяшальны вынік гэтага паходу летапісец. Ну, а Давыд яшчэ цамыкаўся пры двары Алега Святаславіча, ды і нічога не дамогся. Няўдача пад Менскам астудзіла заваёўніцкі імпэт паўднёварускіх князёў. Хочаш не хочаш, а прыйшлося Давыду вяртацца дадому і мірыцца з Усяславічамі. Барыс не стаў караць брата. Яго вяртанне было дарэчы. Полацк рыхтаваўся да буйнога паходу на Земігалію, і важна было захоўваць адзінства і згоду паміж Усяславічамі.

Смерцю Усяслава скарысталіся некаторыя падуладныя Полацку землі. Так, яшчэ ў 1102 годзе начали барацьбу за свабоду яцвягі, што жылі ў Верхнім Панямонні. І Барыс вымушаны рабіць на іх паход.

Мы вельмі мала ведаем пра яцвягаў — гэты мужны і свабодалюбівы народ, які ў старажытнасці да прыходу славян жыў на левым беразе Нёмана і Прыпяці. Чатыры стагоддзі, не выпускаючы зброю з рук, яцвягі змагаліся за сваю свабоду супраць польскіх, рускіх і полацкіх войск. І паміж смерцю на полі сечы і ганебнымі ўцёкамі выбіралі смерць і змагаліся да апошняга ўдару сэрца. Помсцячы за напады на свае землі, яцвягі рабілі набегі на Русь і Польшчу. «Нялёгкай прагулкай» на даніну з'явіўся паход 1102 года, але, відаць, ён быў паспяховы. Полацк зноў аднавіў уладу над яцвягамі. У гэтым паходзе ўдзельнічаў і Глеб. Яшчэ адно падуладнае Полацку племя адмовілася плаціць даніну — земігалы. У 1106 годзе вялікае полацкае войска, у якім былі і менчукі над зверхнасцю Глеба, выступіла ў паход.

Відаць, палачане на караблях спусціліся ўніз па Дзвіне, у Лівонію, а адтуль пайшлі на Земігалію. Земігалы выкарысталі звычайную тактыку ўсіх балцкіх плямён — завабліванне ворага ў глухі, непраходны гушчар, дзе яго ўжо чакала засада. Нечаканы напад з усіх бакоў не дасць ворагу ачуняць, перашыхтавацца. Палачане трапілі ў такую засаду. Паражэнне было катастрафічным. Паводле тагачасных крыніц, у бітве загінула дзевяць тысяч полацкіх вояў. Немалыя страты панесла і Глебава дружына. Гэта ў пэўнай ступені адцягнула ажыццяўленне Глебам сваіх шырока задуманых планаў. І амаль сем-дзесяць гадоў Глеб не пераходзіў да актыўных дзеяў, збіраў сілы. Аб чым жа марыў менскі князь? А замахнуўся ён на многае — малое яго не задавальняла. Як спакуса, цягнула Глеба Падняпроўе. Авалодай сярэднім цячэннем Дняпра, авалодай шляхам « з грэкаў у варагі» — і ты багацейшы на Полаччыне і Русі князь. Колькі злата асядзе ў тваёй скарбніцы, злата, якое бярэ з купцоў Смаленск і багацце штогод. А там марылася Глебу завалодаць Наваградскай зямлёй і Верхнім Панямоннем — трымаць ў сваіх руках гандлёвы шлях па Нёмане, выхад у Варажскае мора. Здзейсні свае намеры Глеб — і Менск быў на вачах багацеў і мацнеў. І праз колькі гадоў аможна было б адваяваць у Кіева дрыгавіцкія землі, аднавіць былое адзінства крывіцка-дрыгавіцкіх зямель, раз'яднаных пры Аскольдзе і Дзіры, аб'яднаных зноў Рагвалодам і зноў раз'яднаных, цяпер ужо Уладзімірам Святаславічам. Такімі былі задумы менскага князя Глеба. Ужо к 1116 году ён, умацаваўшыся ў Друцку, захапіў у Смаленска Оршу і Копысь. Асабліва важным для Глеба было авалоданне Копыссю, дзе знаходзіўся перавоз праз Днепр, мытні і корчмы, што прынасілі вялікія прыбыткі ў Глебаву скарбніцу.

А ў 1116 годзе Глеб пайшоў на дрыгавічоў, захапіў Слуцк і спаліў яго, жыхароў вывеў у палон. Кіеўскі князь Уладзімір Манамах, каб выйграць час для падрыхтоўкі да вайны з Глебам і з мэтай запужаць яго, прыслаў у Менск паслоў. Глеб і слухаць не захацеў аб скарэнні Кіеву. У адказ насмяяўся з паслоў і паабяцаў захапіць кіеўскія ўладанні. Значыць, адчуваў Глеб сваю сілу, не палохаўся вялікага кіеўскага князя — кідаў яму выклік. А Манамах не асмеліўся сам - насам выйсці ў бой з Глебам. Як і супраць Усяслава, ён сабраў кааліцыю паўднёварускіх князёў, далучыў да іх і смаленскага князя, сына Вячаслава. Зноў уся Паўднёвая Русь паднялася на Полаччыну. Вячаслаў разам са сваім братам, пераяслаўскім князем Яраполкам, і чарнігаўскім князем Давыдам Святаславічам уварваліся з усходу. Ён узяў прыступам Оршу і Копысь. А Яраполк з Давыдам Святаславічам напалі на Друцк, разрабавалі яго, а ўсіх жыхароў вывелі ў палон, дзе пасялілі іх у спецыяльна пабудаваным горадзе Жэлні.

Сам Манамах пайшоў на Менск. 28 студзеня 1117 года кіеўскія войскі апынуліся каля менскіх сцен. Манамах на свае вочы мог забачыць, што ў Менску час дарэмна не гублялі. Уражвалі дзесяціметровыя пакрытыя льдом валы, на якіх высіліся моцныя сцены. Адзіны ўваход у горад абаранялі дзве высокія (на 12 метраў угору) вежы.

Прыступам Менск не ўзяць. Пацягнуліся доўгія аблогі. Два месяцы стаяў Манамах перад Менскам. Прыбліжалася вясна, раставанне снягоў, а гэта адразала дарогі ад Кіева. Не хапала харчоў. Але ніяк не хацелася прызнавацца ў сваёй няўдачы і вяртацца ў Кіеў ні з чым. Каб з гонарам выйсці з непрыемнага становішча, Манамах распачаў перамовы з Глебам.

На вачах князёў - саюзнікаў Манамах пагражае, пужае Глебавых паслоў карамі, патрабуе перадаць менскаму князю прапанову скарыцца. Хітры Манамах. Патаемна тут жа пасля прыёму паслоў пасылае да іх сваіх давераных людзей, каб яны падвучылі Глеба прыйсці да яго і прасіць заступніцтва. Відаць, за гэту «паслугу» Манамах абяцаў Уладзіміру адмовіцца ад аблогі Менска. З тым паслы і прыбылі ў Менск. Глеб прыняў прапанову Манамаха. Чакаць дапамогі з Полацка не выходзіла. Манамах прадугледзеў такую магчымасць, таму і заставаліся на ўсходніх межах Полаччыны смаленска - пераяслаўска - чарнігаўскія войскі.

Наступным днём Глеб разам з жонкаю, дзецьмі і прыбліжанымі прыйшоў да Манамаха і «прыніжана» прасіў аб літасці. Уладзімір узяў ад менскага князя абяцанне не парушаць у далейшым міру і адпусціў яго.

Што ж, першая спроба ажыццявіць свае задумы Глебу не ўдалася. Але застаўся ён жывы - здаровы, не спалены Менск, не спустошаны менскія землі, не пасечана на полі бітвы дружына. І што, адмаўляцца ад мары? Сядзець да скону гадоў у Менску, як мыш у нары? Ну, не...

Цяпер Глеб вырашыў дзейнічаць у саюзе з Полацкам. Менскі князь звярнуўся за дапамогай да палачан і атрымаў яе. І ў 1117 годзе (па іншых крыніцах у 1119) Глеб з полацка - менскім войскам праз Літву ўрываецца на Навагрудскую зямлю і, трэба думаць, заваяваўшы яе, падначаліў сабе. Вярнуўшыся з гэтага паходу, менскі князь пачынае барацьбу за Падняпроўе, жадаючы вярнуць Оршу і Копысь. У адказ Кіеў перайшоў да актыўных дзеяў супраць Глеба. Вялікае кіеўскае войска паспяшыла на Менск. Глеб вярнуўся ў Менск, спадзеючыся і на гэты раз адседзецца за магутнымі крапаснымі сценамі. Уладзімір Манамах штурмам авалодаў горадам і ўзяў Глеба ў палон. Кіеўскі князь ужо не верыў Глебу, не разлічваў на яго паслухмянства. Лепшым рашэннем праблемы Глеба было — кінуць менчука ў поруб і згнаіць яго там. Ды памятаў Уладзімір выпадак з Усяславам, калі таго паўстаўшыя кіяне вызвалілі з няволі і абвясцілі вялікім князем. Магло такое здарыцца і цяпер. Не пераканаць яго ў адваротным. Толькі тры гады назад бунтавалі кіяне. Лепш, каб Глеба не было ў жывых. Так больш спакойна, больш надзейна. Няма чаго дзівіцца, што хутка пасля прыезду ў Кіеў Глеб памёр. Сакрэтамі атруты пры кіеўскім двары валодалі.

Так і засталіся нездзейсненымі мары Глеба Усяслававіча, які ўслед за Рагвалодам, Брачыславам і Усяславам імкнуўся аб'яднаць беларускія землі. Пройдуць гады, і справу сваіх папярэднікаў ажыццявяць стваральнікі Вялікага княства Літоўскага Войшалк, Віцень, Гедымін, Альгерд, паводле шэрагу летапісаў, нашчадкі полацкіх князёў. А пакуль новыя трагічныя выпрабаванні чакалі Полаччыну.

Віктар ЧАРОПКА.

АД РЭДАКЦЫІ: Друкуючы матэрыялы пра слынных людзей Бацькаўшчыны, мы маем на мэце пазнаёміць свайго чытача з невядомымі ці забытымі старонкамі нашай гісторыі. Ці задавальняе вас гэтая рубрыка? Пра каго з гістарычных асоб вы хацелі б даведацца яшчэ? Увогуле,, любая парада будзе нам на карысць, а пажаданні вашыя мы пастараемся ўлічыць. Пішыце нам, тэлефануйце.

✦ ПАДАННІ ДАЎНІНЫ СІВОЙ

Легенда пра Князь-возера

(Пачатак на 1-й стар.).

будуць цярпець, то рыбам зноў будзе добра, а людзям дрэнна. Ніхто яго не паслухаў.

А князь лютаваў. Узненавідзеў брата і пасадзіў яго ў вечна мокрыя сутарэнні замка, якія былі ніжэй узроўню возера. І сваю былую палюбоўніцу засадзіў туды ж. І нявесту аднаго хлопца, якая не хацела адказаць князю ўзаемнасцю, кінуў у тыя ж падзямеллі, і многіх-многіх іншых.

Тады прыйшла мяжа цярпенню зямлі. У адну ноч пачалі біць шалёныя маланкі, грымець перуны, аж калацілася цвердзь, а замак і ўсё наваколле пачалі правальвацца ў воды возера. Страшныя валы пабеглі на зямлю, злізвалі хаты, лясы. Вежы замка зніклі ў пене на вачах. А трэба сказаць, што цярпенне людзей скончылася ў тую самую ноч, і яны выйшлі з хат з доўбнямі і віламі, якраз тады, калі д'яблава гняздо пачало тануць. І вось тут, убачыўшы, што цярпенню людзей прыйшоў канец, зямля злітавалася. Сціхнулі воды, і толькі муры і вежы замка канчаткова і назаўсёды зніклі пад вадой. Панаваць у ім, жыць у пакоях, слізгаць у байніцы сталі рыбы.

Так, калі верыць легендзе, і ўтварылася Князь-возера, якое цяпер невядома чаму называюць Чырвоным.

✦ САЛІГОРШЧЫНА ЛІТАРАТУРНАЯ

Уладзімір Клішэвіч: «Падняцца ізноў...»

Шчасце не тое, у жыцці
хто не падаў ніколі,
Шчасце, хто змог, упаўшы,
падняцца ізноў.

Гэтыя радкі Уладзіміра Клішэвіча бачацца мне эпіграфам да ўсяго яго пакутнага жыцця.

«Падняцца ізноў...», калі лёс сыпле крушні на дарогах Сібіры і Калымы, куды яго, дваццацітрохгадовага студэнта чацвёртага курса літаратурнага факультэта Менскага педагагічнага інстытута накіроўвае НКВД разам з такімі ж сябрамі-«нацыяналістамі» Тодарам Лебядой, Масеем Сяднёвым, Кастусём Суднікам.

Падняцца пасля падзення ў мораку нямецкай акупацыі, калі 27 чэрвеня 1941 года фашысты выпусцілі яго з бальшавіцкай турмы ў Менску.

Падняцца і з далёкага Захаду знайсці дарогу да сваёй Беларусі...

Пад сонцам роднай Случчыны, у яе валошкавым гомане мацнеў і развіваўся яго паэтычны талент. У семнаццаць гадоў Уладзімір Клішэвіч ужо аўтар высокамастацкіх, заглыбленых па сваёй філасафічнасці — і гэтым адметных — вершаў, друкаваць якія пачаў з 1931 года. Але ж ці маглі пабачыць свет яго лепшыя пранікнёна шчырыя вершы, матывы й ідэі якіх не супадалі з тымчасовымі?

Такі, да прыкладу, верш «Званы», напісаны ў 1931 годзе, які насуперак ваяўнічай бязбожнасці маляваў «на вежы цэркаўнай забытыя званы» і смуткаваў разам з апошнім іх звонам.

Нейкай апакаліпсічнай трагічнасцю адзначаны яго вершы перыяду бальшавіцкага зняволення з сухімі — быццам нумары этапаў, выкаланыя на целе вязня — пазнакамі: «Менская турма, ліпень, 1937 г.», «Калыма, прыіск Верхні Ат-Урах, 1939 г.».

Верш гэтага часу «Васілёк» адрозны сталасцю і праніклёнасцю ў жыццё, у яго экзістэнцыяльныя віры. З трагічнай злітнасцю сплятаюцца лёсы васілька і лірычнага героя. Шчаслівай кветцы, што між спелага калосся радуецца сонцу, хутка «серп халодны зніме галаву». Маркотна й аўтару, якому на захадзе свайго лета ўжо бачыцца смяротнае таўро зімы:

Эх, балюча бачыць залатую восень,
А яшчэ балючай, што прыйшла
зіма...

Надрыўнасцю, самаахвярнай трагічнасцю перапоўнены верш «Мне ў няволі жыццё надаела...». Страшная безвыходнасць радкоў «без пары маладосць адляцела», «лёс хай зараз памерці прымусіць», «я ўжо проста стаю над магілай» разбіваюцца ў апошнім — няскораным — выбары:

Лепей сам на душу сьаю й цела
Налажу пальцы скованых рук.

Круціліся камяні часу, і ў яго жорнах трушчылася жыццё паэта. Дзве ...ыбы — невядома, якая цяжэйша — душылі бязбожна і няўхільна.

У крывавыя гады вайны Уладзімір Клішэвіч супрацоўнічае ў прanямецкай «Газэце Случчыны», у маі 1943-га разам з прадстаўнікамі «беларускай» прэсы наведвае Нямеччыну.

«Цяжка ды і немагчыма зразумець, а тым больш апраўдаць тое, чаму замест таго, каб змагацца з акупантамі, ён пайшоў да іх служыць», — піша аб паэце Барыс Сачанка («Беларуская эміграцыя», Мн., 1991, рэд. газ. «Голас Радзімы»). Змагацца, калі сядзіш за кратамі і калі цябе вызваляюць адтуль фашысты?.. Калі тыя, хто пасадзілі за іх, змарнавалі ў далёкіх лагерах лепшых сыноў яго нацыі? (Ці ведаў тады паэт аб нямецкіх лагерах? Верш «Хатынь» з'явіцца ў Уладзіміра Клішэвіча пасля вайны...).

У 1943 годзе ў Слуцку выходзіць зборнік вершаў «Песьняры Случчыны», у якім змешчаны творы Лявона Случаніна, Янкі Золака, Арыстарха Крота, В. Блакітнага, Леаніда Гая, Бадыля Явара і Уладзіміра Клішэвіча. Апошні з'яўляецца і складальнікам гэтага зборніка (вершы паэта я і прыводзіў вышэй з гэтай кніжкі).

У падборцы вершаў Уладзіміра Клішэвіча — што адметна — няма ўзвышэння нямецкай арміі, ні тым больш, гімнапеўства (а кніжка ціснулася ўжо нямецкімі магутнасцямі). Выразна можна прасачыць толькі адно — веру ў святое бяссмерце свайго народа і бачанне тога часу, калі ён «забярэ багацце ў свае рукі» і сам «край збудуе». (Верш «Беларускаму народу»).

Свае памылкі паэт зразумее і асэнсуе пазней, калі з далёкага Захаду будзе імкнуцца да Радзімы, адмаўляючыся ад рознага роду антысавецкіх акцыяў.

У прадмове да сваёй кніжкі, якая выйшла ў 1973 годзе ў Беларусі пасля прыезду аўтара на яе зямлю, Уладзімір Клішэвіч пісаў: «Сустрэча са сваімі людзьмі, з роднай сталіцай — Менскам — была маім другім нараджэннем».

Як цяжка ўзнімацца на ногі ізноў... У той жа прадмове Уладзімір Клішэвіч піша: «Які б волат творчага духу сам па сабе не быў, але, калі ён паступова вычэрпвае самога сябе, то ідзе да заняпаду. Такую шматгадовую эвалюцыю я перанёс на самім сабе...» Адзначым, што ў гэтай сваёй эвалюцыі паэт чэрпаў і знаходзіў новыя сілы.

Загадкавая смерць 14 лістапада 1978 года разлучыла пакутную душу са змораным целам. Згадваюцца радкі з верша паэта, прысвечанага Уладзіміру Хадыку:

Перастаў назаўсёды ты крочыць
Праз каменні жыццёвых дарог.

Гэтыя ж словы можна было б высекчы і на камені, што на далёкай магіле Уладзіміра Клішэвіча.

Алесь ПАШКЕВІЧ.

Туга па Радзіме

Паэт Уладзімір Клішэвіч належыць да людзей нялёгкага жыццёвага лёсу. Нарадзіўся ён у вёсцы Чырванадворцы на Случчыне. Скончыў Старобінскую сямігодку, педагічныя курсы, працаваў настаўнікам. У 1933 годзе паступіў у Мінскі педагагічны інстытут, які не закончыў: у 1936 годзе быў арыштаваны і высланы на Калыму.

У жніўні 1940 года Уладзіміра Клішэвіча разам з іншымі арыштаванымі прывезлі ў Мінск на перагляд справы, дзе яго заспела вайна. Апынуўшыся на волі, працаваў у рэдакцыі «Газэты Случчыны», якая выдавалася ў час акупацыі. Склаў і выдаў зборнік паэзіі «Песняры Случчыны», у які ўвайшлі творы як яго самога, так і іншых паэтаў.

У 1944 годзе выехаў у Германію, а адтуль — у Злучаныя Штаты Амерыкі.

Вершы пачаў друкаваць у 1931 годзе. У час Вялікай Айчыннай вайны змяшчаў іх на старонках многіх выданняў. За мяжою, у Саўт-Рыверы, выдаў у 1954 годзе зборнік паэзіі «Далячынь». Праз год у Лондане пабачыла свет вялікая эпічная паэма «Васіль Каліна», у якой Уладзімір Клішэвіч паказаў жыццё беларускай вёскі ў калектывізацыю і перад вайною. Многія старонкі паэмы прысвечаны бяспраўю і рэпрэсіям, што панавалі ў сталінскія гады.

Наш зямляк двойчы наведваў Беларусь. У 1973 годзе рэдакцыя газеты «Голас Радзімы» выдала кнігу яго вершаў «Сняцца сны мне залатыя», у якую ўвайшлі творы, напісаныя на чужыне, а таксама тыя, што нарадзіліся на роднай зямлі.

Уладзімір Клішэвіч марыў вярнуцца на Бацькаўшчыну, але раптоўная смерць 14 лістапада 1978 года перашкодзіла яму зрабіць гэта. І ўсё ж з поўнай падставай можна сцвярджаць, што вяртанне яго адбылося: напрыканцы 1992 года ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» выйшаў зборнік паэзіі беларускай эміграцыі «Туга па Радзіме», у якім змешчана і нізка вершаў Уладзіміра Клішэвіча.

Сёння мы знаёмім вас з падборкай вершаў Уладзіміра Клішэвіча, які, калі б дажыў да гэтых дзён, то 27 лютага адзначыў бы сваё васьмідзесяцігоддзе.

ЗВАНЫ

Чаму так клічуць хораша яны,
На вежы цэркаўнай забытыя званы?
Вячэрні час. Марозная зіма,
Гуляючых людзей на вуліцы няма...
Ізноў званы... Душы гудзе адказ:
Звіняць званы ўжо апошні раз.
1931 год

ВАСІЛЁК

Я іду дарогай, дзе красуюць нівы,
Каласамі збожжа шле паклон здалёк.
Пакланіўся нізка ад душы шчаслівы
У калоссі дымным сіні васілёк.
Прамільгнула думка аб зялёным лесе,
У якім я змалку гадаваўся, рос.
І хадзіў дарогай пад акорды песняў,
Што краналі сэрца і душу да слёз.
Усміхайся, любы, покуль вочы свецяць,
І цябе шчаслівым я не назаву,
Пражывеш нядоўга ты на белым свеце,
Покуль серп халодны зніме галаву.
Эх, балюча бачыць залатую восень,
А яшчэ балючай, што прыйшла зіма.
Нарадзіцца з сэрцам, мабыць, давялося,
А цяпер паслухаў — дык яго няма...
1937 год.

* * *

Навошта я пішу, хто мае ў тым патрэбу?
Марную час, сцякае кроў чарнілам.
Рука галоднага працягваецца к хлебу,
рука багатага ў кашальку застыла.
Каго ж тады мае радкі цікавяць?
Каму? Навошта? Эх, пустыя словы...
Глянь, ад мяне, як ад чумы, ўцякаюць
карыснага жыцця галовы.
Ім хлеб давай, а не узлёты дум.
Не накарміць галоднага радкамі...
Бывайце, я ад вас іду,
кідайце на мяне апошні камень.
Такіх я спатыкаў не раз.
Ад войстрых слоў я на зямлю не падаў.
Паэты пішуць не для вас —
двуногіх і халодных гадаў.
1948 год

ЧАЛАВЕК

Думкай смелай сягаючы ў неба,
І чаго толькі ён не прыдбаў.
Ўсё стварыў для сваіх патрэбаў,
Ўсё стварыў для сваіх забаў.
Гэты свет я заву толькі раем,
Хоць у ім нават пекла ёсць.
Шкода мне, што мы ўсе паміраем,
А народжаны — толькі госць.
1954 год

СМУТАК ПА РАДЗІМЕ

Эх ты, песня, чароўная песня,
Без Радзімы табе не ўваскрэснуць.
Не бурліць мне вясёлай крыніцай —
Толькі сумам магу падзяліцца.
Людзі радасць на сум не мяняюць,
А што зробіш, як доля такая?
Азіраюся неяк нясмела —
Як ты, песня мая, пасівела.
Грукаціш ты, мой лёс безгалосы,
Як па грэблі драўлянай калёсы.
Душу лечаць адны ўспаміны...
Вось што значыць жыццё без Радзімы.

НА ЧУЖЫНЕ

Калі б сюды буслы ляталі,
Калі б тут ластаўкі жылі,
Мы б крыху меней сумавалі
За морам на чужой зямлі.
Калі б пабачыў дзе на полі
Кароны пышныя дубоў.
Калі б аднойчы ў наваколлі
Зазелянеў Радзімы бор,
Калі б трашчалі тут сарокі,
Спяваў вясною салавей,
Тады б і гэты край далёкі
Рабіўся крышачку мілей.
Ды іх няма. Жыццё няміла.
Што мне з таго — калі б ды каб...
Дарма патрачаны ўсе сілы,
Я на чужыне вечны раб.

* * *

Запавет на чужыне такі
Ад бацькоў пераходзіць к дзецям:
Іншаземныя маякі
Тваю ноч не асвецяць.

* * *

Кідай, паэт, — а то душа астыне —
Ты край чужы!
Пра горкі лёс далёка на чужыне
Ты раскажы.
Я сам свае над галавою цені
Пераламлю.
Ты апусціся цвёрда на калені.
Цалуй зямлю.
Калі цябе хто-небудзь запытае,
Скажы яму:
— Радзімы-маці кветка дарагая —
Мяжа ўсяму.

ПАПЯРЭДЖАННЕ

Так хочацца вам глянуць за мяжу?
На слова не паверыце — я гэтага баюся.
Адно я вам па шчырасці скажу:
Не паддавайцеся мане, спакусе.
Адсюль як моцы ёсць крычу:
Маёй памылкі вы не паўтарыце!
Нам гэты свет зусім не па плячу!
Няма чаму дзівіцца ў гэтым свеце.
Жыцця шляхі на выснаў прывялі:
— Хай б'е пярун, хай крэсляць бліскавіцы,
Трымайцеся вы роднае зямлі,
Як дзеці матчынай трымаюцца спадніцы.

ПАЭТУ-ЗМАГАРУ

Спі, паэт, на далёкім усходзе,
Там, дзе песняў табе не пяюць,
Дзе ніхто да цябе не прыходзіць,
Каб наведаць магілу тваю.
Бо там родных няма — ўсе чужыя.
— А каму ты патрэбны чужым?
Толькі ўзімку мяцеліца вые
На тваім адзічэлым крыжы.
Без пары зачыніліся вочы,
Светлых дзён дачакацца не змог.
Перастаў назаўсёды ты крочыць
Праз каменні жыццёвых дарог.
Больш ніколі цябе не пабачыць...
Доўгім цягам нявет лівых год
Ты тут зносіў знявагу, няўдачы
За свой родны, нявольны народ.
І няма каго болей паклікаць,
І няма каму слова сказаць...
Ой, мой любы Валодзя Хадыка,
Ці ж так рана табе паміраць?
Не сумуйце, запалыя грудзі,
Што прыйшлося за праўду стаяць,
Бо за гэта цябе не забудзе
Беларусь дарагая твая.
Край! Красуй маладосцю сягоння,
Песняй звонкай хай слава звініць!
Беларусі не быць у палоне!
Беларусі рабыняй не быць!
1942 год

Дапаможам паэту!

У 1943 годзе з-пад пяра паэта Лявона Случаніна ўзнікла паэма «Рагнеда», якая пачыналася наступнымі радкамі:

Гэй, крывіцкі народ —
Беларусі сыны!
У мінуўшчыны слаўным
кургане
Несупынна гудуць вечавыя
званы,
На вялікае клічуць
змаганне.
Годзе крыўду цярпець!
Прэч пакуты і здзек!
Веру — збудуцца нашыя мары!
Памятай, беларус, што і ты
чалавек,
Які можа сабой гаспадарыць!
Нашы скарбы вякамі цягалі
ад нас,
Нашу радасць у гразь утапталі,
У вялікі паход клічуць праўда
і час,
Клічуць слаўнай мінуўшчыны
далі.
Вось таму з паўзабытых
курганаў-вякоў,
Ідучы зацярушаным следам,
Заклікае нашчадкі пазбыцца
акоў
Маладая князёўна Рагнеда.

Калі б Лявон Раманавіч напісаў толькі адзін гэты твор, ён усё роўна ўвайшоў бы ў гісторыю беларускай літаратуры. Аднак, пяглядзячы на трагічны лёс, паламаны сталінскай сістэмай, паэт, як толькі надаралася магчымасць, браўся за пяро і выкладваў свае думкі на паперы. Вялікая колькасць вершаў, паэмы, раман у вершах «Алесь Няміра» яшчэ чакаюць шырокага чытача. Але, на жаль, чалавек, які ў кастрычніку адзначыць сваё васьмідзесяцігоддзе, не мае ніводнага паэтычнага зборніка. У выдавецтве «Мастацкая літаратура» знаходзіцца рукапіс яго кнігі пад назвай «Церні», ды надзеі на яе выпуск пакуль няма. Ёсць абяцанне надрукаваць невялікую нізку вершаў у калектыўным зборніку «Галінка бэзу» толькі ў 1995 годзе.

Тыя, хто знаёмы з паэзіяй члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Лявона Шпакоўскага - Случаніна, ведаюць, што яна заслугоўвае выдання асобнай кнігай. Паколькі дзяржава не можа знайсці сродкі на яе выданне, Салігорская рада ТБМ імя Ф. Скарыны мае надзею на тое, што сярод мясцовых прадпрымальнікаў знойдуцца людзі, якія змогуць аказаць падтрымку ў выданні паэтычнай кнігі нашага земляка. Сродкі, якія будуць скарыстаны для гэтай мэты, можна пералічваць на рахунак ТБМ імя Ф. Скарыны № 700773 у Салігорскім АК прамбудбанка з адпаведнай пазнакай.

Шаноўныя сябры! Давайце будзем міласэрнымі і дапаможам таленавітаму майстру паэтычнага слова!

НА ЗДЫМКУ: вучні сярэдняй школы № 11 прыйшлі павіншаваць Лявона Случаніна з прыёмам яго ў Саюз пісьменнікаў Рэспублікі Беларусь. Гэты ўрачысты момант і зафіксаваў 19 мая 1993 года Феафан Раманоўскі. На пярэднім плане — Лявон Случанін з жонкай Надзеяй Фёдараўнай і настаўніцай Марыяй Мацюкевіч.

«...Дыхаю родным паветрам»

ШМАТ ЯШЧЭ БЕЛЫХ ПЛЯМАЎ У НАШАЙ ГІСТОРЫІ. НЕ ПРА ЎСЁ, НЕ ПРА ЎСІХ МЫ ВЕДАЕМ, У ТЫМ ЛІКУ І ПРА НАШЫХ СЛАВУТЫХ ЗЕМЛЯКОЎ. У ГЭТЫМ МАТЭРЫЯЛЕ ВЫ ДАВЕДАЕЦЕСЯ ПРА БРАНІСЛАВА ЗАЛЕСКАГА, ЯКІ ЗАЙМАЕ НЕ АПОШНЯЕ МЕСЦА Ў ГІСТОРЫІ САЛІГОРШЧЫНЫ.

На жаль, мы мала ведаем пра сваіх славутых землякоў, якія жылі ў мінулыя стагоддзі. А яны заслугоўваюць таго, каб мы не толькі ведалі, але і ганарыліся імі.

Браніслаў Францавіч Залескі нарадзіўся ў небагатай дваранскай сям'і ў мястэчку Вызна (зараз Чырвоная Слабада) ў 1820 г. Ён вучыўся ў Дэрпцкім універсітэце, дзе стаў удзельнікам студэнцкай арганізацыі. Моладзь чытала забароненыя творы, абмяркоўвала пытанні народна-вызваленчага руху. Улады разграмілі гурток. Б. Залескага трымалі пад арыштам тры гады, потым саслалі пад нагляд паліцыі ў Чарнігаў. Праз некалькі гадоў яму дазволілі вярнуцца ў родныя мясціны. Але Залескі не спыніў падпольнай дзейнасці, у 1846 г. яго зноў арыштавалі і саслалі радавым у Аранбург. Улічваючы мастацкія здольнасці, яго накіравалі ў Аральскую экспедыцыю ў якасці рысавальшчыка «ў дапамогу радавому Шаўчэнку для аддзелкі гідраграфічных відаў». Двое зыгнаннікаў пасябравалі, іх аб'ядноўвалі агульныя погляды на жыццё, цяга да літаратуры і мастацтва. Разам з Тарасам Шаўчэнкам Браніслаў Залескі працаваў летам 1851 года ў экспедыцыі, якая шукала каменны вугаль на паўвостраве Мангышлак. Праз два гады ён прыняў удзел у паходзе царскага войска на крэпасць Акмячэць.

Толькі ў 1856 годзе Б. Залескаму дазволілі выйсці ў адстаўку і вярнуцца на радзіму. Ён прыехаў у Рачкавічы, бацькоўскі маёнтак на Случчыне. Паміж сябрамі працягвалася перапіска, распачатая раней. Захавалася 16 лістоў Шаўчэнкі да Залескага, датаваных 1853—57 гг. і 10 лістоў Залескага, адрасаваных Кабзару ў 1853—59 гг. Залескі паведамляе сябру навіны з жыцця Случчыны, дзеліцца планамі вывучэння роднага краю. У адным з лістоў ён піша: «Я 6 тыдняў жыву сярод сваіх, дыхаю родным паветрам, гляджу на родныя лугі і лясочкі, на ўсё дарагое і на сваіх сяброў і блізкіх... Ах, дружа мой! Як бы мне хацелася даць і табе гэтага хлеба! Бачыць і цябе на мілай радзіме, сярод сваіх, якіх ты так шчыра любіш». (С. Александровіч. Старонкі братняй дружбы. Мн., 1960, ст. 175—176). Залескі запрашае паэта да сябе, той з радасцю пагаджаецца, але абодва разумеюць, што не так проста гэта здзейсніць. У кастрычніку 1857 г. Т. Шаўчэнка робіць у дзённіку такі запіс: «Сёння атрымаў два лісты ад мілага, майго, нязменнага Залескага, ...піша, што мае малюнкі атрымаў усе поўнасцю, што некаторыя з іх уладзіў у добрыя рукі і грошы 150 рублёў пераслаў...» (Там жа, ст. 178). Браніслаў Францавіч стараўся дапамагчы сябру грашыма, дасылаў фарбы і пэндзлі.

У канцы 1850-ых Б. Залескі прымаў удзел у падрыхтоўцы рэформы па адмене прыгонніцтва, уваходзіў у Мінскую губернскую камісію. Але работа не задаволіла яго. У 1861 годзе Залескі дамогся дазволу выехаць за мяжу і ў Расійскую імперыю ўжо не вярнуўся. Падчас паўстання 1863—64гг. ён рабіў спробу пераслаць паўстанцам зброю, але безвынікова. Браніслаў Залескі жыў у Парыжы, рэдагаваў «Штогоднік» Гістарычна-літаратурнага таварыства эмігрантаў з Польшчы, Беларусі, Літвы. Там жа і памёр у 1880 годзе.

Доўгі час лічылася, што Рачкавічы, з якімі звязана частка жыцця Залескага, і ёсць ягоная радзіма. Недакладна падаваўся ў розных крыніцах і час нараджэння. Але гісторык В. П. Грыцкевіч, які даследаваў шмат матэрыялаў пра славутых беларусаў, знайшоў у сучасным Тарту (былы Дэрпт) дакументы часоў навучання там Б. Залескага, якія сведчаць, што нарадзіўся ён у Вызне 9 чэрвеня 1820 года. Больш падрабязныя звесткі пра гэтага чалавека можна прачытаць у кніжцы В. П. Грыцкевіча «Нашы славутыя землякі» (Мн., 1984 г.).

Ларыса БОЙКА,
ст. навуковы супрацоўнік краязнаўчага музея.

✦ СВЯТЫ НАШЫХ ПРОДКАЎ

ГРАМНІЦЫ

15 лютага нашы продкі святкавалі Грамніцы (Грамнічнік, Стрэчанне, Устрэчанне) — дзень сустрэчы зімы з летам, свята свечкі і «жывога агню», што, паводле язычніцкіх вераванняў, абараняе чалавека ад злых духаў. У хрысціянскі перыяд свечкі пачалі асвячацца ў царкве. Яны захоўваліся ўвесь год. На Грамніцы беларусы, выпальвалі «крыжы» (дзве палачкі, пакладзеныя адна на адну, пры дапамозе якіх раней здабывалі «жывы агонь») на будынках, каб зберагчы жытло ад нябесных стыхій (дажджу, маланкі); крыжападобна засмальвалі валасы на галовах дзяцей і на жывёле, каб адагнаць злых чарадзеяў і ведзьмакоў. Для гэтых мэтаў грамнічныя свечкі пакідалі ў хлявах. Іх запальвалі пры грымотах, калі выганялі кароў, вясновых засеўках, сустракаючы нованароджанага, у вясельных абрадах; клалі ў рукі нябожчыку. Па стане надвор'я ў той дзень вызначалі будучае. Казалі: калі на Грамніцы нап'ецца певень вадзіцы, то на Юр'я наесца вол травіцы; як на Стрэчанне рана ўзыходзіць сонца, то будзе ранні лён; калі снег перамятае цераз дарогу, то чакаецца позняя вясна.

У народных песнях гаворыцца:

Святыя Грамніцы
свечкі сукаюць,
Свечкі сукаюць, на
прыстаў стаўляюць.
У гэты дзень спявалі першую вяснянку:
Зіма з летам
сустракалася,
Пра здароўейка
пыталася,
або:
А ў нас сёння
Стрэчанне, Стрэчанне,
Зіма з летам
стрэлася, стрэлася.
І ножачку звіхнула,
звіхнула.
Зіма пайшла
плачучы
плачучы, плачучы,
Лета пайшло
скачучы, скачучы.

Е. Раманаў лічыў, што назва Грамніцы ўзята ад каталікаў, ці, што найбольш верагодна, ад уніятаў. У царкоўным праваслаўным календары яно абазначаецца як свята Сраценне.

Са Стрэчання падумваюць ужо пра вясну. Кажуць: «Да Грамніц не скідай з рук рукавіц, а як прайшлі Грамніцы, то ўжо не патрэбны рукавіцы». Іншы раз, праўда, даводзіцца пераконвацца ў справядлівасці і такой прымаўкі: «Грамніцы — зімы палавіцы». Ва ўсякім выпадку ў некаторых мясцінах усе, хто хадзіў на заробкі, да Стрэчання спяшаліся вярнуцца назад, і гаспадары пачыналі рабіць, аглядаць, рамантаваць прылады, патрэбныя для вясновых заняткаў.

Калі на Грамніцы здараўся вялікі мароз — снег павінен быў праляжаць нядоўга, а вясна і лета не абяцалі нічога добрага. Грамнічная мяцеліца прадказвала, што вясна затрымаецца даўжэй, чым звычайна, у выніку чаго вычарпаюцца запасы корму для жывёлы. Рэзкае пацяпленне надвор'я не давала селяніну разлічваць на прыбытак у полі і на агародзе: «Як на Грамніцы адліга — з ураджаю будзе хвіга». Пры адсутнасці адлігі можна было спадзявацца на пагоднае, сухое лета.

Заснавальнік: Салігорская раённа-гарадская рада ТБМ імя Ф. Скарыны.

Рэдактар М. С. МАЦЮКЕВІЧ.
Фундатар: таварыства з абмежаванай адказнасцю «БелПВТТА».

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 223710, г. Салігорск, вул. Заслонава, 95-227. Тэлефон: 3-21-25.
Газета надрукавана афсетным спосабам у Слуцкай узбуйненай друкарні.
Адрас друкарні: г. Слуцк, вул. М. Багдановіча, 7.

Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі.
Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў.

Наклад 999 паасобнікаў. Заказ № 679.